

Dejeneratif Zamanda Basat

Basat in Degenerative Time

Öz

"Basat Tepegöz'ü öldürdüğü boy"un mitolojik arsası çok eskidir. Bu olay örgüsü "Oğuz Kağan" destanında bir kurt ışınından hamile kalan Ay Hatun'un motivine dayanıyor ve Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesinin motivisi Oğuz'un Kıat'ı öldürme olayı örgüsünün oluşumunu etkiledi. Animizm, fetişizm, totemizm ve antropomorfizm gibi ilkel inançlar, yanı sıra Gök Tanrı'dan önceki dünya görüşü ve diğer dini tasavvurlar boyun metnine yansdı. Gri Kurt gibi Basat da Ağaç Tanrı'nın yardımıyla sarı ışın (Güneş) şeklinde Dünya'ya inmiş ve Toprak'tan yaratılmıştır. Basat ve Tepegöz mitinin tarihi antik çağlara dayanmaktadır. Bu, antik dönemin zamanı dejeneratif zamandan kaynaklanmaktadır. Basat ve Tepegöz, mitin kahramanları olarak mitolojik bilinçte oluşmuş, İyilik ve Kötülük mücadelesinin arka planına karşı antropomorfize edilmiştir. En eski zamanlarda Basat ve tek gözlü dev, ilk yaratılışta aynı cinsten bir güç olarak ortaya çıktı ve aralarındaki ilk mücadele, kötülük ve kötülük arasındaki mücadele şeklinde eski insanların tasavvurlarında kaldı. Basat ile Tepegöz arasındaki mücadelenin temelinde ilk kez kötülüğün doğuşu, kötü ortamın yaratılması ve kötü ile kötü arasındaki mücadele yer alıyor. En eski mitolojik dönemlerde Basat'ın Kötü İçeriği, tarihsel-mitolojik dönemde Basat'ın İyi İçeriğine, ardından Basat, Güneş, Aslan ve Kaba Ağaç kökenli bir kahramana dönüştürülmüştür. Tepegöz ise mitte isimsiz kaldı ve bu nedenden boyda da zahiri adıyla işaretlendi. Destanda Basat ve Tepegöz savaşı, alt mitolojik katta yaşanan mücadeleyi yansıtır. Çünkü tarihi insanların kafasında Tepegöz'ün bu dünyada yaşaması saçmadır. Dolayısıyla anlatıcı bu savaşı dejeneratif zamana dönüştürür ve destanın şiirselliğinin yardımıyla bu savaşı bu dünyadaki savaş gibi hayal etmek için bir zemin oluşturur. Bu nedenle dejeneratif zaman boyda çoğu zaman fark edilmez, kahramanların dünyevi olarak tasavvur edilmesi açınsdamitolojik zamanla bağlantı kopar ve mitolojik zaman alt katta kalır. Bu nedenle Basat ve tek gözlü dev hakkındaki antik mitler unutulmuş, yerini Basat ve Tepegöz ile ilgili tarihi rivayetlere bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Albarstı, Basat, Tepegöz, dejeneratif zaman, Oğuz, Kaba Ağaç, aslan, Güneş

Abstract

The mythological plot of the "Chapter where Basat kills Cyclopes" is very old. This plot is based on the motive of Ay Khatun, who became pregnant through the ray of a wolf in the epos "Oguz Khagan", and the motive of Basat's killing of Cyclopes influenced the formation of the plot of murdering of Kıat by Oghuz. Primitive beliefs such as animism, fetishism, totemism, and anthropomorphism, as well as worldviews before the Heavenly God (Goy Tanrı) and other religious ideas, were reflected in the boy. Like the Bozgurd, Basat descended to Earth in the form of a yellow ray (Sun) with the help of the Tree God (Aghaj Tanrı) and was created from the Earth. The history of the myth of Basat and Cyclopes dates back to ancient times. The period of this ancient times is related to the degenerative time. Basat and Cyclopes were formed in the mythological consciousness as heroes of myth and anthropomorphized against in the background of the struggle of the Good and Evil. In very ancient times, Basat and the greatmonster appeared in the first creation as a force of the same kind, and the first struggle between them remained in the imagination of the ancient people in the form of the struggle between the Evil and Evil. For the first time, the birth of the Evil, the creation of an evilenvironment, and the struggle between the Evil and Evil are at the root of the struggle between Basat and Cyclopes. In the most ancient mythological times, the evil content of Basat was transformed into the good content of Basat in historical-mythological time, and then Basat was transformed into a hero of the Sun, Lion and Rough Tree (Gaba Aghaj) origin. Cyclopes, on the other hand, is unnamed in the myth, so it is marked by its external name in the chapter. In the epos, the battle of Basat and Cyclopes reflects the struggle that took place in the lower mythological layer. Because in the minds of historical people, it is absurd for Cyclopes to live in this world. Therefore, the narrator of the epos transforms this struggle into a degenerative time, and with the help of the poetics of the epos, creates a background for imagining this struggle as a battle in this world. For this reason, the degenerative time is often not noticeable in the chapter, the connection with the mythological time is broken in terms of the worldly imagination of the heroes, and the mythological time remains at the bottom. Therefore, the ancient myths about Basat and the giant cyclopes are forgotten and are replaced by historical legends about Basat and Cyclopes.

Keywords: Albarstı, Basat, Cyclopes (Tepegöz), degenerative time, Oghuz, Rough Tree(Gaba Aghaj), lion, Sun.

Ramil Aliyev*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Prof. Dr.

Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi,
Azərbaycan

Elmek: ramill.aliyev@gmail.com

ORCID: 0009-0003-0342-3586

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 21.04.2021

Kabul Tarihi: 17.04.2023

E-yayın Tarihi: 30.04.2023

Atıf/Citation:

Aliyev, R. (2023). Dejeneratif Zamanda Basat. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (30), s. 85-90.

Giriş

Dejeneratif zaman, destan zamanında yaşayan tarihi bir kahramanın varlığının biyolojik, fiziksel, psikolojik, manevi ve ruhsal olarak bozulduğu döneme ait geçmiş bir zamandır, psikolojik bilinçte, sadece İyilik ve Şer'in var olduğu ve hasta bilinçte algılanan boyutsuz, müddetsiz, fiziksel olmayan bir mit zamanıdır, folklor kahramanının zamanını bırakıp gittiği ve geçmiş zamanda yaşadığı bir dünyadır. Böyle bir zamanda yaşayan kahraman dejenerat bir insan statüsündedir (dejenerat - ruhsal parçalanmaya maruz kalan bir kişi; soyundan ayrılmış bir adam; ruhsal bozukluğu olan bir adam anlamında).

"Kitab-i Dede Korkut" destanında da dejeneratif zaman modeli çeşitli boylarda restore edilebilir. Bu boylardan biri "Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü boy"dur. Destanda ana (biyolojik) babanın kimliğinin belirtilmediği (Salur Qazan farklıdır) boylarda dejeneratif zaman daha işlevseldir. Bu, oğlun ilahi kökenli olduğu anlamına gelir. Bu tür ilahi kökenler arasında Ay, Güneş, totem, ongon ve diğer süper güçlerle bağlantılıdır ve doğa kültürünün bu kahramanlar üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Güneş, Ay, totem, ongun ve diğer kültlerle kahraman arasındaki ilişki doğüstü bir şekilde kurulur, bir tür manevi babalar, insanın yaratıcısı olurlar, mitlerde, masallarda ve destanlarda kahramanı korurlar, fiziksel güçlerini artırırlar ve gerekirse yardımcı olabilirler. Epik zamanda yansıtılan eski dünyanın mitolojik bilincinin zaman modeli, mitin zamanıyla ilişkili düşünme zamanına kıyasla dejeneratif bir zaman olarak adlandırılabilir. Mite uygun şekilde zaman kavramı, tarihsel bilinç döneminde yaşayan kahramanın geçmişine dönme arzusundan doğar. Çünkü onun düşmanı olan Şer o zamandan beri mevcuttur. Basat da böyle bir kahraman tipi. O ilahi menşelidir, yarı ilahi kökenli, yarı insandır ve doğumunun bir amacı vardır. Prof.-dr. Kamran Aliyev şöyle yazıyor: "Destanın şiirselliğinde Tepegöz'ün yeri ve konumu ne kadar katıysa, işlevi de o kadar çeşitlidir. Tepegöz, hem düşmanlığı hem de Basata yenilgisi ile Oğuzların gücünü yansıtır. Çünkü Tepegöz'ün simasındaki en büyük düşman, Tepegöz'ü mağlup eden Basat'ın simasında ise en güçlü kahraman Oğuz ilinden olandır" (Aliyev K. 2011: 48). Burada bir gizem var. Bu, Oğuz ilinin kendini restore ederek yeniden doğmasını, yeniden güçlenmesini, yeni bir kahramanlık ruhunun yeniden ortaya çıkmasını hedefliyor. Bu sebepten bu süreç, Oğuz'a karşı çıkan Tepegöz'ü ve onun eliyle Oğuz'un yıkımını, Basat'ın efsanevi doğumu ile Tepegöz'ün yok olmasını ve yeni Oğuz toplumunun kahramanlık aşamasına geri dönmesini öngörmektedir. Aynı zamanda, bu, boydaki matematiksel boyutta Tepegöz'ün ölümüyle sonuçlanan eski dünyanın yıkılması anlamına da geliyor.

Boyda Basat ve Tepegöz'ün doğuşunda beyaz ve siyah renklerin anlambiliminin rolü büyüktür. Özellikle Basat'ın kendi renk sembolizmi vardır. O, beyaz ve sarı renklerin uyumundan doğdu. Beyaz renkte güçlü bir enerji akışı vardır, sarı ise sıcak bir renktir. Beyaz rengin tayfı içinde melekler ve gökler tasvir edilmiştir. Siyah, beyazın tam tersi, Şer'in bağlamında yorumlanan bir renktir. Bu renk, Tepegöz'ün bir sembolüdür. Beyaz ve sarı renklere bürünen Güneş'ten ve aslandan bir ışın olarak yansıyan Basat, bir kahraman olarak da doğar (Gri kurt da öyle). Bugün Kazaklar, Ak Bastı ve Sarı Basat gibi Basat adlarını ifade eden yer isimlerine sahiptir (Алтыбаева С. 2018: 27 - 29). Beyaz renk kahramanın gücünü artırır. Tefekkür psikolojisinde beyaz, kahramanın fiziksel gücünü artıran bir renk olarak da algılanır. Beyaz, karakterini bile değiştirebilir ve soğuk

bir renktir, sarı ise sıcak bir renktir. Kırgız mitolojisinde, sarı renk ve Basat'ın albastıyla yakınlığı hakkında tüm bir düşünce sistemi vardır: “Жолоочуларды жолдон азгырып тҮНКҮСҮН адамды Басат, жакын адамын болуп кубулуп, азытып кете алат деген тҮШҮНҮК да бар. Адамга кызыл же сары көйнөкчөн болуп көрҮнөт; Ак жерлерде көбҮрөөк болуп, же уктан калган адамды албарсты Басат (www.super.kg). Bu örnekten Basat'ın Albastıyla aynı olması, Tepegöz'ü öldürdükten sonra negatif bir güce sahip olması görünüyor.

Basat'ı da içeren Oğuz toplumu, beyler ve deliler kategorilerine ayrılmıştır. Ancak Basat ve Tepegöz bu bölüme dahil değildir. Yarı insan yarı efsanevi Tepegöz'ü yenmek için Basat'ın yarı insan yarı mitolojik Oğuz oğlu olarak tasvir edilmesi gerekir. Güneş ve aslandan güç aldıktan sonra Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi gerekir. Bunun için Basat Kaba Ağaç'tan doğmuş olmalı, doğaüstü güce sahip olmak için aslan sütü ile beslenmeli ve Güneş tarafından korunmalı. Eski Türkler Kaba Ağaca Ağaç Ana, Ağaç Kağan adını verdiler. Ağaç Kagan tanrı kökenlidir ve Gök Tanrı ile ilişkilidir. Metin Ergün yazıyor ki, ilk Türklerde ağaçtan doğma motivi yok. Ağaç, bir tanrı işlevini taşıyor. Ağaç Kagan, tanrının yeryüzündeki gölgesidir ve kahramanlar ağaç aracılığıyla dünyaya gönderilmiştir. Basat da cennetteki bir ağaç vasıtasıyla Allah tarafından yeryüzüne gönderildi. Tepegöz ise cehennemden, su aracılığıyla Şeytan'dan gelir (Metin Ergun. Millî Folklor, 2000: 26) Bu fikirlere daha yakından bakarsak, Basat-Tepegöz mücadelesinin temelinde Tanrı ile Şeytan arasındaki çatışmanın yattığını göreceğiz. Ağacın kahramanı doğmadığı fikrinde de "Tanrı doğmadı, doğurmadı" düşüncesinin de izi yaşıyor. Akoğlan'ın Ağaca yaptığı çağrı aynı zamanda Ağaç Tanrı'ya tapınmayı da açığa çıkarır. Ağaç Kağan (Kaba Ağaç), Güneş ve aslan da Basat'ın doğumunda rol oynar. Ağacın adının kaba çağrılması yüksek, yüce anlamında açıklanır, dallarının göğe yükselmesi ağacın kozmik mekâna ait olduğunu gösterir. Bu nedenle yüksek bir dağda büyüyen tek bir ağaç da kutsal kabul edilir.

Basat'ın ışık, kaba ağaç, totem ve topraktan yaratılması fikri de Oğuz'un antropomorfik imgesinin oluşmasında rol oynar (Annem adın sorarsan, Kaba Ağaç, Babam adın sorarsan Gogan Aslan). Bu dünya görüşü animistik, fetişist, totemist ve antropomorfik tasavvurlardan doğmuştur. Kirişin içindeki kurt silueti ile Ay Hatun'un rahminden doğan Oğuz, aynı zamanda ilk insan olarak antropomorfize edildi. Basat'ın gün ışığında Ağaç Tanrı aracılığıyla Dünya'ya indiği fikri, Oğuz'un mucizevi doğumunda rol oynar. Daha sonraki mitolojik tasavvurlarda at apelyativi (apelyatif, anlamın özel veya genel bir isim değil, anlama ait bir içerik - kelime olarak algılanmasıdır) ile birleştirilerek Basat adını aldı ve destana At ağızlı Aruz'un oğlu olarak girdi.

Boyda ayrıca İyi ve Şer'in eşleştirilmesi kullanıldı. Bu ikili sistem tüm Dede Korkut boylarında mevcuttur. Egrek Segrek'le, Bayındır Han Aruz'la, Basat Tepegöz'le, Dede Korkut Tepegöz'le, Beyrek Banıççek'le, Beyrek Yalancı oğlu Yaltacuk'la, Kazan Han Aruz ile eşleştirilir. Oğuz cemaatinin tanrı sembolü 5 ve kutsal sayı 3 olduğu için boydaki ikilemeşlerin üçleme haline getirilmesi gerekiyordu. Ancak boydaki kahramanlar üçleme haline gele bilmezler. Örneğin Basat - Tepegöz, Dede Korkut - Tepegöz zıtlığı üçleme haline gele bilmez. Ancak şer güçleri üçleme haline gelebiliyor. Örneğin Konur Koca oğlu Sarı Çoban Peri Kızıyla üçleme haline gelebilir ve bu süreç Tepegöz'ün doğumuyla gerçekleşir. Buradaki 3 sayısının tabu içeriği, üçlünün

yanlarının da kötülüğe hizmet ettiğini gösteriyor. İkileşen kahramanlar ise İyiyi yansıttıkları için 3 sayısını tabusunun üstesinden gelemezler. İkileşme, dejeneratif zamana ilgili bir süreçtir ve orada Konur Koca'nın oğlu Sarı Çoban ile Peri Kızı yaşar ama boyda Peri Kızı ile ilgili mitolojik bir düşünce yoktur. "Odyssey" destanında da peri, Cyclop'un doğumunda bir anne rolünü oynamaz. Eski Yunancada Cyclop (Tepegöz) kelimesi "daire" anlamına gelir. Sonuç olarak, "tepegöz" aslında tek gözü altında olan bir dev değil, hem de dev bir gövde, "tepegöz" anlamına gelen bu daire, "Cyclop" anlamına gelir. Bu dairenin boyda tasvirine rastlıyoruz. Yuvarlak biçimli yığanağa çarptıkça, tekme vurdukça büyür ve dev bir şekle bürünür. Bu devin açıklaması şöyle: "Gördüler ki bir ibret nesne yatıyor. Baş - göti belürsüz. Daireyi aldılar. İndi bir yigit bunu depdi, depdikçe büyüdi. Bir kaç yigit dahi indiler, depdiklerinçe büyüdi" (Kitab-i Dede Korkut 1978: 116). Tepegöz adı korkunç canavarın tek gözlü görünümünden dolayı verilmiştir, yani temel anlam Tepegöz'ün muazzam büyüklüğü ile ilgilidir. Bunu düşünebiliriz ki Tepegöz'ümüz sadece altında tek gözü olan dev değil, genellikle dev bir varlıktır. Bu nedenle Tepegöz'ün doğumunun aracı olan Peri Kızı, daha sonra destan bilincine sonradan eklenmiş ve Türk mitolojik düşüncesinin bir ürünü olarak boyun üst katında yaratılmıştır. Masallarımızda peri kızı ile ilgili çok sayıda olay örgüsü olması bunu kanıtıyor. Boyun üst olay örgüsünde gördüğümüz Basat, ikileşmeye uygun şekilde boyun alt katında dev bir tepegözle karşılaşılıyor, ama Peri kızı burada yok. Alt katta Peri kızı yoksa Tepegöz'ün arkaik imajı kim? Bu soruya cevap vermek zor. Sayısız yıllar bizi o dönemden ayırıyor. Adlandırma epik düşünceye ait olduğu için, bu antik imaja geleneksel olarak genel şekilde adı olmayan "dev bir tek gözlü" diyeceğiz.

Alt katta Basat, isimsiz bir devle savaşır, bu kavga daha çok Şer ile Şer'in bir mücadelesidir, Kırgız mitolojisinde Şer güc olan Albarstı Basatın, şer bir devle savaşır ve boyun üst katmanında ise şer Basat pozitif Basata dönüşür. Albarstı Basat'ta şu özellikler görülebilir: Bu varlık, göze çarpan her şeyde bir "standart" görmek ister. Başkalarına karşı talebkardır. Geri adım atmıyor. Bir "mutlak" varsa ona ulaşmak için çaba sarf etmesi gerektiğine içtenlikle inanıyor. Onu ikna etmek imkansızdır, sadece enerjisi tükendiğinde "durur" (znachenie-tajna-imeni-ru). Bu özellikler, üst kattaki Basat'ta da görülebilir.

Bu özellikleri gözlemlemek için metne dikkat edelim. Tepegöz'ün boyun en üst katında oturan Kapıkıgan adlı bir adamın oğlunu yemesinin ardından ikinci oğlunun sırası geldiğinde Basat bir geziden yeni dönmüştü. Çocuğun annesinin ağlaması, Basat'ın Tepegöz'le savaşmasına neden olur. Kazan Bey'in onu engelleme ısrarı Basat'ın kararını değiştirmez. Basat, enerjisi bittiği için Tepegöz'ü yenmek için başka bir yöntem kullanır.

Dejeneratif zaman açısından Basat ile Kazan Bey arasında bir yakınlık vardır. Her ikisi de dejeneratif zamanda Şer güçle kavga edir. Kazan Bey bir ejderhayla, Basat bir devle savaşır. Kazak mitolojisinde Kazan Bey'in Ejderha ile savaşı hakkında Serikbol Kondybay'ın anlattığı "Ejderha Kara oren kopdi Depe Göz. Onu Tanrı'nın tahtının önünde çevreledim ama yakalayamadım. Depe-Göz kızgın bir aslan gibi ayağa kalktı; Onu kalın bir kamışlıkta kuşatmaya aldım, ama yakalayamadım" (Серикбол Кондыбай 2008: 320) cümleleriyle "Basat Tepegöz'ü öldürdüğü boy"da Basat'a söylediği "Kara evren koptu Depegöz! Arş yüzünde çevirdim, alımadım, Basat! Kara kaplan koptu

Depegöz! Kara-kara dağlar çevirdim, almadım, Basat!" (Kitab-i Dede Korkut 1977: 119) cümleleri, ejderhanın ve devin kökenlerinin aynı olduğunu göstermektedir. Kazan Bey'in dejeneratif zamanda Ejderha ile kavgasını anlatan "Kara evren koptu Depegöz" ifadesi, Tepegöz'ün Ejderha'nın paradigması olduğu fikrini de doğruluyor.

Kazan Bey ile Basat arasında ejderhaya ve dev tek gözlü ile olan savaş, onlar dejeneratif zamana döndükten sonra gerçekleşir. Orta Dünya'da yaşayan Basat, alt dünyanın sakini tek gözlü ile savaşmak için destansı zamandan dejeneratif zamana girmek zorundadır. Öyle görünüyor ki boydaki tüm kahramanlar zamanlarını değiştirebiliyor. Böyle bir özelliğin Atlantislilere ait olduğunu biliyoruz (Поропелов С. 2014: 223 - 228). Atlantisliler de ne zaman isterlerse geçmiş zamana dönebilir, zamanlarını değiştirebilirler. Bu dünya ve o dünyanın sınırları boyda hissedilir. Köç sırasında Basat'ın çeteden ayrılması ve bir aslanın onu alıp büyütmesi onu mitolojik bir kahraman yapar. Böylece destanın kahramanı Basat, aslanın yaşadığı mitolojik zamana veya dejeneratif zamana geri dönebilir. Sazlıklardan aslan gibi çıkıp insan gibi apul apul yürümesi, at basıp kan süürmesi bu dünyaya geri döndüğünü göstermektedir.

Dev tek gözlü alt dünyada yaşadığı için, Dede Korkut ile tanışması da dejeneratif zamanda gerçekleşir. Kazan Bey'in dev tek gözle savaşı da dejeneratif zamandadır. Basat'a tek gözlü devi yenememesini hatırlatır. Basat onu dinlemiyor ve tek gözlü devi öldürmeye gideceğini ve kardeşinin, Oğuz'un intikamını alacağını söylüyor. Dejeneratif zamanda Basat tek gözlü devi öldürdükten sonra alt dünyanın simgesi olan mağarayı terk ederek orta dünyaya, Oğuz dünyasına girer.

Oğuzlar da dahil olmak üzere eski insanlar çok büyük ve boyları uzun olmuş. Bu nedenle Oğuzların düşmanı Tepegöz'ün de dev ve uzun olması gerekir. Uzun boylu dev Tepegöz ile savaşan Basat'ın boyu da düşmanın boyuna göre tarif edilmelidir. Öte yandan Tepegöz'ün Basat tarafından öldürülmesi Oğuzların ne kadar güçlü olduğunu göstermelidir (Epik çalışmalar 2013: 10). Tepegöz de yarı Oğuz ve yarı peri kökenlidir. Basat'ın Şer'in yarattığı Tepegöz'ü öldürmesi Oğuzların gücünü ve kudretini yansıtır.

Sonuç

Dejeneratif zaman, mitolojik bilinçte zamanı geri çevirme sürecidir. Bu aynı zamanda bilinçte nostaljik duyguların ortaya çıkmasından da kaynaklanmaktadır. Bu nostaljik duyguların etkisi altında, mitolojik kahramanın geçmiş yaşamına dönme arzusu oluşur. Bu, özellikle mitolojik kahramanın düşmanının geçmişte yaşamasından kaynaklanmaktadır. Bu geri zamanda kahramanlık şarkılarının temelini atılmasıyla bağlantılı olarak, mitolojik kahramanlık etkinliğinin mitolojik bilinçte ve mitolojik zamanda izlerini görmek mümkündür. Bu süreç Basat ile ilgili şarkılar için de geçerlidir.

Mitolojik zamanda Tepegöz ve Basat karşı karşıya dayanan zıt kutuplardır. Tepegöz'ün yeraltı dünyasındaki varlığı, Basat'ın efsanevi bir kahraman olarak olgunlaşmasının temel koşuludur. Zıtların mücadelesinin bozduğu uyumun restorasyonu ancak mit bilincinde mümkündür. Bu sürecin "Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü boy"da tasvırı, mitolojik zamanın değişken olmasından ve mitolojik bilincin bugün olduğu gibi geçmişe yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle dejeneratif zaman, destanın alt katmanlarında kalır ve görünmez hale gelir. Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi de günümüzde yaşanan bir olay olarak bilinçte anlaşılıyor. Basat'ın bugünden ayrılışı ve geçmiş zamanda faaliyeti ancak dejeneratif zaman formülü ile belirlenebilir.

Bu durumda, Basat'ın mitolojik imajının doğası tamamen açıklığa kavuşacaktır. Boyda anlatılan olayları dejeneratif zamana aktararak, Basat'ın mitolojik yaşamının en ince tonlarını bile, aslan, Güneş ve Ağaç ile yakın bağını gözlemlemek mümkündür. Sonuç olarak, mitolojik bağlam tamamen geri yüklenir. Mit, Basat'ın doğumunu, Güneş ve aslanın koruması altındaki yaşamını, gelecekteki kahramanlık faaliyetinin tüm parametrelerini, dev tek gözlü ile yüzleşmesini, zaferini programlar. Hint mitolojisinde Vişnu da zalim Kans'ı yok etmek için Yeryüzüne gönderildi. Bu motif Türk mitolojisine de yansımıştır. Basat da Şer'i yok etmek için doğdu. Bu mücadelenin sonu boydaki gibi aynı. Bu dövüş için Basat seçilmişti. Bu nedenle ona deli denmez, yani mitolojik bir tanrıdan bir kahramana dönüşmez. Basat, tüm geçmiş ve tarihi dönemlerde olduğu gibi yaşarken, Tepegöz tarihi zamanda kendi adıyla, dejeneratif zamanda ise isimsiz tek gözlü dev olarak yaşıyor ve Basat ile yüzleşiyor. Bu devin tek gözlü olması, tarihi devirlerde Tepegöz adıyla yaşamasını sağlar. Bu da Tepegöz'ün eski bir düşüncenin ürünü olduğunu gösteriyor. Mitolojik dönemde bu dev Tepegöz olarak adlandırılıyorsa, boyun eski olduğunu iddia etmek zor olurdu. Böylelikle Basat ve Tepegöz, kendilerini her zaman mitolojik ve tarihi çağlarda yaşayan figürler olarak öne sürerler. Destansı zaman, Basat ve Tepegöz varlıklarının toplumsallaşmasının önünü açar.

Kaynakça

- Aliyev K. (2011). *Destanın şiirselliği: "Dede Korkut" ve "Koroğlu"*. Bakü: *Bilim ve Eğitim*, 2011, 164 s.
- Aliyev, K. (2013). *Epik çalışmalar: sorunlar, mülahazalar*. Bakü: Bilim ve eğitim.
- Aliyev, K. (1978). *Kitab-i Dede Korkut*. Bakü: Gençlik.
- Metin E. (2000). Türk ağac kültürü inancının Dede Korkut hikâyelerindeki yansımaları. *Millî Folklor*, 9 (47), s. 22 - 30.
- Погорелов, С. (2014). Странники по краю вселенной. Том 2./С. Погорелов. – Киев: Интернет. (Pogorelov, S. (2014). *Stranniki po krayu vselennoy*. Tom 2./С. Pogorelov. – Kiev: Internet.)
- Алтыбаева, С. (2009). ауле Казакская проза периода независимости: традиция, новаторство, перспективы. Алматы: Ғылым. (Altibaeva, S. (2009). *Kazakskaya proza perioda nezavisimosti: traditsiya, novatorstvo, perspektivi*. Almaty: Film.)
- Серикбол, К. (2008). Мифология предказахов. Книга третья. Часть вторая. Алматы: СаҒа. (Serikbol, K. (2008). *Mifologiya predkazahov. Kniga tret`ya. Çast` vtoraya*. Almaty: SaGa.)

İnternet Kaynakları

znachenie-tajna-imeni-ru